

Krant

Driemaandelijks tijdschrift voor natuur- en milieueducatie in Vlaanderen

België - Belgique
PB
Antwerpen X
8/3630
P508830

38ste jaargang nr. 1 januari – februari – maart 2008

Uitgegeven door het Centrum Voor Natuur- en milieueducatie vzw • ISSN 0771-291X • V.U.: P. Stryckers, Meir 44a, 2000 Antwerpen • Kantoor van afgifte: Antwerpen X •

De CVN-Krant verschijnt in: maart - juni - september - december • Abonnementen en redactie: Meir 44a, 2000 Antwerpen, tel.: 03-226 02 91, fax: 03-233 59 97, e-mail: info@c-v-n.be • url: www.c-v-n.be

INHOUD

HET LAATSTE KIND IN
HET BOS

BOEKBESPREKINGEN

NIEUWS UIT DE
PROVINCIES

KORT GENOTEERD

HET LAATSTE KIND IN HET BOS?

Is er in de natuur nog ruimte voor kinderspel? Willen kinderen nog wel spelen in de natuur? Hoe kunnen we kinderen terug met de natuur in contact brengen?

“Het laatste kind in het bos” is de titel van een boek dat in 2005 in Amerika verscheen en daar een nationale dialoog over het gebrek aan natuurbeleving bij kinderen op gang bracht. In 2007 werd het in het Nederlands vertaald en ook in Vlaanderen en Nederland doet het stof op-waaien. Een goede reden om dit boek in de kijker te zetten, dachten we.

Ik speel het liefst binnen, want daar zitten alle stopcontacten.

De wetenschapsjournalist Richard Louv trok tien jaar lang kriskras door Amerika en onderweg sprak hij met pedagogen, milieuactivisten, ouders, kinderen, studenten, onderwijzers, wetenschappers en religieuze leiders. Daarbij bleek dat de babyboomers waarschijnlijk de laatste generatie vormen die in hun jeugd vrijelijk in het bos zwierven, het riviertje achter hun huis onderzochten of op open stukjes land hutten bouwden. Amerikaanse kinderen van na 1980 spelen nu een kwart minder buiten dan twintig jaar geleden, toen kwamen ze zonder toezicht negen keer zo ver van huis als nu.

De huidige generatie kinderen heeft nog weinig directe, eigen ervaringen met de natuur. Daarvoor zijn verschillende, ook bij

ons erg herkenbare, oorzaken. Door de uitbreiding van het stedelijk gebied zijn er veel minder braakliggende plekken over waar kinderen naar hartenlust kunnen ravotten. Veel ouders van de huidige generatie zien de natuur als een gevaarlijke plaats waar mogelijk vreemden rondzwerfen die hun kind kwaad kunnen doen. Veel kinderen hebben deze angst van hun ouders overgenomen. Kinderen worden nu ook veel meer beschermd dan vroeger, ouders zijn bang dat onbewaakt kinderspel tot lichamelijke blessures zal leiden, of ze vrezen ziektes die het kind in de natuur zou kunnen oplopen. Louv spreekt hier over ‘het boemansyndroom’. Rationeel blijkt immers dat er in huis veel meer gezondheidsrisico’s zijn dan in de natuur en dat de stad met o.a. het vele verkeer voor kinderen veel onveiliger is dan de rustigere natuurplekjes.

Op school is er minder aandacht voor praktisch natuuronderwijs in de buitenlucht omdat ook leerkrachten -niet allemaal natuurlijk!- hun binding met de natuur verloren hebben. En doordat ouders, tenslotte, zelf vaak zo’n druk leven hebben dat er ze nauwelijks aan toekomen om met hun kinderen naar buiten te gaan.

Een andere belangrijke oorzaak is de technologisering van onze maatschappij. Kinderen brengen steeds meer tijd door achter computerschermen en voelen minder de aantrekkingskracht om buiten de natuur in te trekken. Zo tekende Richard Louv tijdens een van zijn vele gesprekken uit de mond van een kind de veelzeggende uitspraak op: ‘Ik speel het liefst binnen, want daar zijn alle stopcontacten.’

De natuurtekortstoornis

Al deze factoren dragen ertoe bij dat kinderen verschijnselen vertonen van wat Louv ‘de natuurtekortstoornis’ noemt. De natuur is de plek bij uitstek voor kinderen om hun zintuigen te prikkelen en te oefenen. Kinderen doen nu veel meer dan vroeger secundaire kennis op: ze leren van het internet, van televisie en uit boeken. Louv spreekt van ‘*de elektronische onthechting*’ en van ‘*the necessity of experience*’. Het lijkt alsof kinderen de hele wereld op die manier leren kennen en alles al weten. Maar deze secundaire kennis weegt niet op tegen ervaringen uit de eerste hand: het voelen van water, wind en zand, het klimmen in bomen en het zich verstoppen op schuilplekjes, het leren kijken naar de diversiteit van elk plekje natuur, ... Op deze manier leren kinderen zich verbonden voelen met hun omgeving, ze leren dat ze leven op de aarde en dat die aarde hen draagt en uitdaagt. Dit soort ervaringen is erg belangrijk voor een kind!

Of zoals Louv het formuleert: “De natuur ervaar je alleen door te ruiken, te horen, te proeven, te kijken voorbij de cellofaanverpakking waarin de wereld, als een bonbon, zo stevig verpakt zit dat we er altijd op een afstand van blijven.”

De mens is sinds zijn ontstaan gebonden aan de natuur. Onderzoek wijst uit dat werknemers wier kantoor uitkijkt op een stukje groen –al is het gewoon een grasveld– minder frustratie voelen en enthousiaster zijn over hun werk dan werknemers die geen natuur-

Het is belangrijk dat kinderen zelf de natuur kunnen ervaren. (foto Stella Van Hofstraeten CVN)

elementen zien. De natuur prikkelt onze zintuigen en helpt ons ontspannen. Bovendien heeft even in de natuur zijn daarna een gunstig effect op ons concentratievermogen. Veel artsen en psychologen zijn het erover eens dat onze hersenen zijn gemaakt voor een agrarisch, op natuur gericht bestaan, zoals de mensen duizenden jaren lang heeft geleefd. Het in de natuur zijn is een essentieel onderdeel van het mens-zijn.

Louv ziet in de toename van ADHD en spanningsstoornissen bij kinderen een duidelijk teken dat kinderen behoefte hebben aan natuur. Onderzoeken wijzen uit dat kinderen met ADHD rustiger zijn als ze geregeld de kans krijgen in de natuur te zijn. Louv vreest ook voor de creativiteit van kinderen. De natuur biedt een schat aan niet-voorgerekauwde speelmogelijkheden waarmee de kinderen alle kanten uit kunnen en hun fantasie de vrije loop kunnen laten. Ze oefenen er hun zintuigen en hun nieuwsgierigheid, ze leren er zelfstandig oplossingen bedenken. Onderzoek wijst uit dat kinderen die op asfalt speelden hun spel relatief veel vaker onderbraken. Op meer natuurlijke speelplekken bedachten kinderen verhalen die ze iedere dag weer verder uitbouwden en van nieuwe betekenis voorzagen. Het spel op

groene plekken is veel creatiever en met name stimulerend voor fantasie- en rollenspel, waarbij jongens en meisjes meer als gelijke met elkaar konden spelen. Via dit spel kunnen kinderen veel vrijer uitdrukking geven aan hun gevoelens en de verwerking ervan.

Gelukkig is er ook iets te doen aan deze natuurtekortstoornis. De remedie is kinderen opnieuw voor de natuur te interesseren en hen mee naar buiten te nemen. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat kinderen veel baat hebben bij het opdoen van concrete natuurervaringen: gevoelens van angst en depressie worden getemperd, hun besef van eigenwaarde wordt versterkt, hun nieuwsgierigheid en hun creativiteit nemen toe, en hun gevoel van verbondenheid met de natuur en de naaste omgeving wordt versterkt. Louv schrijft: “Opgaan in de natuur is een indringende ervaring voor kinderen; ze worden regelrecht en ogenblikkelijk blootgesteld aan die elementen waaruit wij mensen zijn voortgekomen: de aarde, het water, de lucht en alle andere levende organismen, zowel klein als groot. Zonder die ervaring vergeten we wat onze plaats is in het geheel. We vergeten het grotere weefsel waarvan we als levende wezens afhankelijk zijn. [...]”

Lente is de tijd dat de belangstelling voor natuur traditioneel weer toeneemt na de ‘donkere’ winterperiode. Heel wat mensen snakken ernaar om er op uit te trekken om de bevrijdende ‘lentelucht’ te kunnen opsnuiven. Ook in tuin en park is het duidelijk: de natuur begint er weer aan. En met de natuur de tuinierende mens. Toch is er wat aan de hand, met die relatie tussen mens en natuur. Vlaams onderzoek heeft onlangs uitgewezen dat, na een hoogtepunt in de jaren tachtig van vorige eeuw, steeds minder mensen ten onzent een bezoek aan natuurgebieden brengen. Wie kinderen in zijn omgeving heeft, merkt dat de macht van de computer het vaak haalt van de kracht van de natuur. Over deze natuurvervreemding hebben we het in dit nummer. Onze medewerkster Stella las het veelbesproken boek van de Amerikaan Richard Louv en koppelt daar enkele bedenkingen aan vast. Voor een vormingsinstelling als CVN is dergelijke ontwikkeling dubbel: het sterkt ons nog meer in onze overtuiging dat rechtstreekse natuurbeleving een plaats verdient in een mensenleven, jong of oud, zoals beschreven staat in ons beleidsplan. Maar stilaan bekruipt je toch het gevoel of we niet tegen de stroom op aan het roeien zijn. Vormingscursussen en natuurgidsactiviteiten zijn nodig maar de ganse samenleving moet een echte cultuuromslag doormaken. Anderzijds: van roeien tegen de stroom in krijg je sterke armspieren! Paul Stryckers, directeur CVN.

(foto Stella Van Hofstraeten CVN)

Natuurervaringen helpen kinderen om via directe beleving de werking van natuurlijke processen te begrijpen. Ze maken inzichtelijk hoe natuurlijke principes, zoals netwerken, cycli en evolutionaire processen, fungeren. Ze leren dat de natuur een uniek proces is van schepping en herschepping. Het gevoelig zijn voor deze patronen is van wezenlijk belang voor het ontwikkelen van de creativiteit, een vermogen dat zich uiteraard niet alleen in de kunst, maar ook in de wetenschap en zelfs in de politiek laat gelden.”

Het tij keren!

Veel ouders wijzen tijdgebrek, de invloed van tv en computerspelletjes, veiligheid en hun angst voor vreemden aan als oorzaken dat hun kinderen niet meer naar buiten gaan. Ook al maakt het feitelijke gevaar dat vreemden voor kinderen vertegenwoordigen slechts een frac-

tie uit van wat mensen denken dat het is, de angst is een reëel gegeven.

Louv: “Ja, er zijn gevaren in de natuur, van vreemden en anderen. En zeker, ook de natuur zelf zit vol met gevaren. Maar er zit ook een groot risico aan vast als we een generatie vrijwel in huisarrest laten opgroeien: risico’s voor hun geestelijke en lichamelijke gezondheid, risico’s voor hun gevoel van verbondenheid met de aarde, met een bepaalde plaats en gemeenschap. Wij mogen niet de laatste generatie zijn die nog een gezonde en betekenisvolle band onderhoudt met de wereld die aan ons is gegeven.”

Het gebrek aan contact met de natuur boezemt Louv schrik in. Uit gesprekken met milieubeschermers blijkt dat hun engagement zeer vaak teruggaat op ervaringen van ‘verbondenheid met de natuur’ die zij als kind opdeden. Vaak was daarnaast

ook een volwassene belangrijk die het kind wees op het belang van de natuur. Louv vraagt zich af wie de natuurbeschermers van morgen zullen zijn als kinderen van onze generatie niet meer de kans krijgen deze essentiële ervaringen op te doen. Zal vervreemding van de natuur leiden tot verdere verdwijning en versnippering van de natuur?

Maar ook volgens Richard Louv moeten we niet gaan doemdenken. Er is veel dat we kunnen doen om het tij te keren. Louv pleit ervoor dat volwassenen aan de kinderen kansen geven om terug met de natuur in contact te komen: door met hen uitstappen in de natuur te maken, te gaan kamperen of vissen, te tuinieren in de scholen, avontuurlijke speelplekken en braaklandjes voor kinderen aan te leggen, aan kinderen de planten, dieren en ecologische samenhang te leren kennen, hen op natuurkamp te laten

gaan,... Er is voor (groot)ouders, voor leerkrachten, voor natuurbeschermers en voor natuurgidsen een belangrijke taak weggelegd: laat je niet leiden door je angst voor ongelukjes in de natuur, maar geef kinderen de kans om, onder het nabij of veraf (vb. via gsm) toezien oog van een volwassene, de natuur te ervaren en te leren kennen, op een spannende manier, in direct contact, met AL hun zintuigen!

Richard Louv (2007). Het laatste kind in het bos. Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met natuur. Utrecht: Uitgeverij Jan van Arkel. ISBN 978 90 6224 468 3, prijs: € 20,00. Neem ook eens een kijkje op de website van het boek: www.hetlaatstekindinhetbos.nl.

Stella Van Hofstraeten

Het belang van natuurervaringen uit de kindertijd

De Schotse website *Rewilding Childhood* (www.imagesfrom-theedge.com/rewilding) roept kinderen en volwassenen op hun vroege natuurervaringen neer te schrijven en door te sturen. Zo willen de initiatiefnemers een schat aan bewijsmateriaal verzamelen dat natuurervaringen als kind de drijfveer zijn van het engagement van volwassenen voor de natuur. Heb je zelf verhalen over je ervaringen als kind in de natuur? Schrijf ze op en stuur ze door naar het CVN (stella@c-v-n.be of Meir 44a, 2000 Antwerpen), dan sturen wij ze vertaald door naar Schotland. De mooiste verhalen krijgen een plekje in onze volgende CVN-krant.

- Ben/Was je een kind dat graag in de natuur speelt/speelde? Vertel ons wat je er het liefst doet/deed.
- Als je kinderen of kleinkinderen hebt, hoe maak je hen enthousiast om in de natuur te gaan spelen? Hoe boei jij hen met natuur?
- Vertel ons over de dingen die jij als kind of jongere graag deed in de natuur. Was er een bepaald moment of gebeurtenis dat/ die jouw liefde voor de natuur heeft aangewakkerd?

Ik zal alvast zelf een duit in het zakje doen: “Als kind, ik moet toch al een jaar of twaalf geweest zijn toen, vond ik samen met mijn beste vriendin in het bos een vreemd, dood diertje. Het was bruin, smal en had een witte buik en hals. Het had scherpe tandjes en mat de lengte van twee muizen. Het diertje was al een tijdje dood want het was koud en stokstijf. Pas later ontdekte ik dat het een

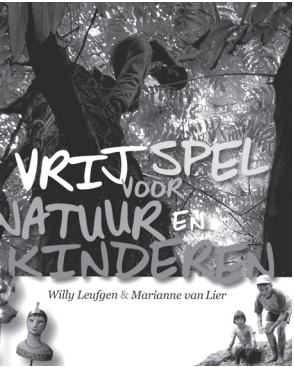
wezeltje geweest moet zijn. We pakten het diertje in, in een leeg pakje tabak van mijn vader (dat we eerst nog stiekem moesten leegmaken) en zochten in het bos naar de mooiste plek, een plekje met wat gras tussen de bomen. Daar onder een boom hebben we het diertje begraven. Enkele jaren later heb ik geprobeerd het terug op te graven, maar ik heb het niet meer gevonden. Maar de herinnering aan dat stokstijve diertje blijft vlijmscherp leven. Het was voor mij een bewijs van leven in de natuur, het leven van een wezentje dat ik toen nog niet kende en dat mij niet nodig had gehad om te leven. Voor het leven van zoveel dieren waarvan ik de levenswijze niet eens ken, daarvoor wil ik nu nog steeds ruimte geven aan de natuur.”

En een ander voorbeeld, uit het boek van Louv: “Ik denk dat de natuur echt iets bijzonders is. Als je in de natuur bent, realiseer je je dat er belangrijker dingen zijn dan jezelf. Daardoor kun je je eigen problemen in hun juiste verhouding zien. En het is de enige plaats waar de problemen waar ik mee te maken heb niet onmiddellijk aandacht opeisen of direct moeten worden opgelost. In de natuur zijn betekent een kans om even te ontsnappen, zonder de wereld volledig te verlaten.”

Stella

NOG ENKELE INTERESSANTE PUBLICATIES:

VRIJSPEL VOOR KINDEREN IN DE NATUUR.

Dit is geen boek voor kinderen, en ook niet voor natuurgidsen op zoek naar doe-tips. Het is wel een rijk geïllustreerd, inspirerend boek voor wie een (school)tuin of een natuurspeelplek voor kinderen wil aanleggen. De auteurs zijn het met Louv eens dat kinderen moeten kunnen spelen in de natuur en dat de natuur daarvoor op een uitdagende wijze ter beschikking van kinderen moet worden gesteld. Ze pleiten ervoor dat scholen hun vlakke, betegelde speelpleinen zouden omvormen tot spannende, reliëfrijske plekken met bomen, struiken en water, waar de zintuiglijke ervaringen van de kinderen en hun fantasie geïrriteerd kunnen worden. (Ik beken, mijn kameradjes en ik vonden zelf in de kleuterklas het hoekje met de boom en het bladverzamelperkje óók het leukste plekje van de hele speelplaats.)

In het boek voel je een spanningsveld tussen enerzijds de educatieve schooltuin, die de natuur dicht bij de kinderen brengt maar die niet vertrapeld mag worden, en anderzijds de natuurspeelplek waar naar hartenlust geravot kan worden. Dat de educatieve schooltuin in Vlaanderen het vaakst voorkomt, blijkt ook uit het boek, waarin o.a. de educatieve tuin van het Sint-Jan Berchmanscollege van Mol (het levenswerk van natuurgids Fer Bergmans) een mooie plek krijgt.

Is Vlaanderen klaar om op schoolspeelplaatsen of bij kinderdagverblijven avontuurlijke, natuurlijke speelhoekjes in te richten? Is Vlaanderen klaar om stukjes natuur terug te geven aan en in te richten voor spelende kinderen? Ook als je van je eigen tuin een natuurspeelparadijs voor je kinderen wil maken, bevat dit boek een schat aan inspiratie. Geïnteresseerd? Kijk dan zeker ook eens op: www.springzaad.nl, de website over dit boek.

Willy Leufgen en Marianne van Lier (2007) Vrijspel voor natuur en kinderen, Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht, ISBN 978 90 6224 470 6, prijs: € 20,00.

DE NATUUR-DETECTIVE.

“Natuurdetectives gaan erop uit, ze zijn nieuwsgierig en willen weten hoe de natuur in elkaar steekt. Ze grasduinen door hun eigen achtertuin, maar ze gaan ook op zoek naar de wonderen van natuur in verre oorden. Die detectives, zijn dat mannen of vrouwen? Zijn het kinderen of volwassenen? Het zal mij, eerlijk gezegd, worst wezen... Iedere natuurliefhebber, oud, jong, vrouw of man, die dit boek doorbladert zal gegrepen worden door de manier waarop Nick Baker ons naar dieren en planten laat kijken. En het blijft wat de schrijver betreft niet alleen bij kijken.” In dit rijk geïllustreerde boek krijg je tips over hoe je in de natuur onopvallend kan gedragen, leer je over verrekijkers en loepen, leer je hoe je een aantekeningenboek kan maken, hoe je vogels kan voederen, pootafdrukken in gips kan zetten, een skelet kan opzetten, muizen en motten kan vangen, een onderwaterkijker kan maken, een aquarium kan inrichten, een spinnenweb kan conserveren, de boomhoogte kan meten, planten kan drogen en nog véél meer. De verbeelding wordt geregeld geïrriteerd, bijvoorbeeld door tips over hoe je moet omgaan met giftige slangen. Maar dit 288 bladzijden tellende boek is vooral ook een kijk- en leesboek waarin mooie foto’s en illustraties je van alles duidelijk maken over vogels, zoogdieren, vissen, amfibieën, ongewervelden, planten en zwammen. Het gaat om heel praktische kennis waarmee je ook als natuurgids en als leerkracht heel wat bent. De natuurdetective is een boek voor kinderen én voor volwassenen, al zullen volwassenen op het eerste zicht misschien vinden dat het te veel op een boek voor kinderen lijkt, en zullen kinderen het misschien te dik en nogal klein geschreven vinden. En toch, dit is een fantastisch lees-, doe- en weg-droomboek!

Nick Baker (2006), De natuurdetective, uitg. Tirion Natuur, Baarn (uitgegeven i.s.m. Grasduinen), ISBN 90 5201 624X, prijs: € 25,00.

S.V.H.

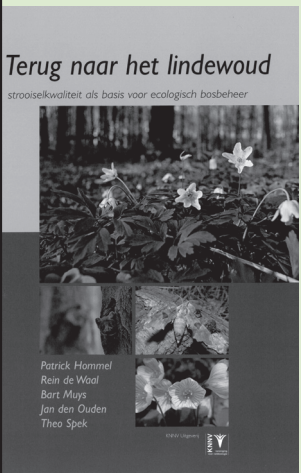

S.V.H.

BOEK-BESPREKINGEN

TERUG NAAR HET LINDEWOU

Dit boek —eigenlijk boekje, met 72 pagina's kun je er op één avond helemaal doorheen— gaat over strooiselkwaliteit als basis voor ecologisch bosbeheer. Het rijtje van 4 Nederlandse auteurs wordt aangevuld met de Gentse bosbouwhoogleraar en 'pieren-specialist' Bart Muys. Het is vroeger al geschreven, dat lindes héél lang geleden een veel belangrijker plaats innamen in ons bos dan nu het geval is. Eigenlijk kun je stellen dat lindes uit het bos verdreven zijn. Dat we —bij ons— nu nog lindes kennen is volledig te danken aan hun aanwezigheid in parken en op dorpspleinen. Een verschuiving van natuur naar cultuur om zo te zeggen. De auteurs breken een lans om opnieuw lindes in onze bossen te krijgen. Ze doen dat in de eerste plaats omdat lindes bodemverbeterend strooisel vormen en zo de kwaliteit van ons bos kunnen opkrikken. Het eerste deel leest als een trein. In een soms bijna pamflettaire stijl wijzen de auteurs op de voordelen van strooiselverbetering in het bos. Ze hebben het daarbij zonder meer over het 'linde-effect'. Op heldere wijze wordt toegelicht wat daarmee bedoeld wordt. Interessant is dat de auteurs teruggripen naar de (pre)historische referentie. Ze beschrijven hoe het Atlantisch lindewoud telooring en hoe de linde van bosboom cultuurboom werd. De beide inheemse lindesoorten zijn momenteel niet in staat om op eigen kracht hun natuurlijke plaats in het bos te heroveren. De auteurs doen bijgevolg een oproep naar de bosbeheerders en beschrijven gedetailleerd waar er kansen voor de lindeterugkeer te creëren zijn. Dit tweede deel van het boek is wat technischer dan het eerste. Er wordt ingegaan op de bodemchemie en op begrippen uit de vegetatiekunde. Het slothoofdstuk luidt opnieuw heel wervend: 'Aan de slag!'. Hierbij wordt er op gewezen dat niet alle heil van de linde alleen verwacht hoeft te wor-

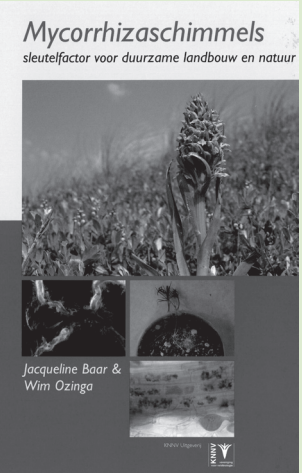

den. Andere soorten zoals Haagbeuk, Zoete kers, Hazelaar en esdoorns bieden eveneens goede perspectieven. Conclusie: deze heel toegankelijke publicatie zal menig bosbeheerder en —liefhebber inspireren en levert zeer bruikbare informatie voor de bosnatuurgidsen.

Hommel, P. e.a. (2007) Terug naar het lindewoud, strooiselkwaliteit als basis voor ecologisch bosbeheer, uitg. KNNV Uitgeverij, Zeist, gebonden, 72 p., rijkelijk geïllustreerd met kleurenfoto's en schema's, ISBN 978 90 5011 266 6, prijs: € 29,95.

P.S.

MYCORRHIZA-SCHIMMELS

In dezelfde reeks als 'Terug naar het lindewoud' en eigenlijk een beetje over hetzelfde thema gaat de publicatie over mycorrhizaschimmels, als sleutelfactor voor duurzame landbouw en natuur. Waar de eerste het over bodemverbetering als basis voor ecologisch bosbeheer heeft, gaat de tweede over de rol die goedaardige bodemschimmels spelen in duurzame landbouw en natuur. Het is niet te verwachten dat een dergelijk onderwerp met een heel vlotte publicatie oplevert. De lezer wordt met een ondergedompeld in het onderscheid tussen ecto-, ectendo-, arbusculaire, ericoïde, arbutoïde en monotrope mycorrhizaschimmels. Maar zo zit de natuur nu eenmaal in elkaar! Telkens wordt aangegeven welk type met welke planten een symbiose aangaat. Zo leert de natuurgids 'onder de planten kijken'. Uiteraard wordt ingegaan op de essentiële rol die mycorrhizaschimmels spelen voor een goede ontwikkeling van planten. Veel minder bekend is dat deze bodemorganismen niet alleen het functioneren van individuele planten beïnvloeden, maar ook de onderlinge interacties tussen plantensoorten. Ze vormen a.h.w. een bindend element in plantengemeenschappen. De aandacht van de lezer wordt geprikkeld door kaderstukjes met de titels 'list en bedrog door planten zonder bladgroen' en 'vleesetende paddenstoe-

len'. Die laatste zijn geen fabeltje! Een volgend hoofdstuk gaat in op het effect van milieuproblemen op bodemschimmels. Behalve de klassieke milieufactoren verzuring, vermesting en verdroging hoort daar nu ook klimaatverandering bij. De lezer krijgt o.a. antwoord op de vraag of orchideeën nu parasiteren op bodemschimmels of omgekeerd? Drie hoofdstukken zijn gericht naar de beheerpraktijk. Een eerste gaat in op de rol die mycorrhizaschimmels kunnen spelen om landbouw duurzamer te maken. Een tweede wijst op de sleutelrol die deze bodemschimmels spelen in boscossystemen en besteedt aandacht aan maatregelen om de aanwezigheid van deze organismen te stimuleren. Een derde beschrijft hun cruciale rol voor succesvolle natuurontwikkeling. Kortom, 'gewone' natuurgidsen, landbouwnatuurgidsen en bosnatuurgidsen die zich niet laten afschrikken door het thema zullen uit dit werk een schat aan informatie kunnen puren.

Baar, J. en W. Ozinga (2007) Mycorrhizaschimmels, sleutelfactor voor duurzame landbouw en natuur, uitg. KNNV Uitgeverij, Zeist, gebonden, 103 p., geïllustreerd met overwegend kleurenfoto's, ISBN 978 90 5011 277 2, prijs: € 29,95.

P.S.

PLANTENVADEMECUM

Jaren geleden (1993) verscheen het *Vademecum Wilde Planten*. Het was een Nederlandse uitgave waar de Vlaamse Stichting Leefmilieu —nu Argus— zijn (financiële) schouders mee had onder gezet. Ik beschouwde deze uitgave destijds als een onvoldoende bekend en gewaardeerd werk, met name bij cursisten en natuurgidsen. Het boek bevatte voor de eerste maal de uit Groot-Brittannië afkomstige 'snelle tabellen' waarop ook de jaren later verschenen *Veldgids Ecologische Flora* is gebaseerd. Daarnaast gaf het van alle opgenomen plantensoorten een ecologische beschrijving aangevuld met aanwijzingen voor beheer. Van elke soort was een fraaie kleurenfoto opgenomen. Het boek beschreef niet alle inheemse soorten, maar wel de meest

voorkomende in niet al te bijzondere milieus. M.a.w. gidsen voor het grote publiek konden met dit boek al een heel eind vergeraken. Veertien jaar later is een totale herwerking van het *Vademecum* verschenen. Het heet nu *Plantenvademecum* voor tuin, park en landschap. Het formaat is hetzelfde gebleven, zij het nu gebonden, maar het aantal pagina's klom van 272 naar 416. Waar zitten de verschillen? De grote lijnen blijven dezelfde, maar het is allemaal veel meer uitgewerkt. Dit geldt voor de inleidende hoofdstukken, waar ook een hoofdstuk over 'bijen als schakel tussen mens en natuur' is aan toegevoegd. Niet toevallig overigens, aangezien de publicatie mede onder auspiciën van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV) tot stand kwam. En ook dat is geen toeval want Koster, die een eind lijkt te hebben gesteld aan zijn professionele loopbaan, wordt in het voorwoord van de NBV als 'collega-imker' voorgesteld. Het stuk over de bijen is evenwichtig samengesteld met evenveel (positieve) aandacht voor de wilde soorten als voor de gekweekte Honingbij. Het grote

verschil wordt gemaakt in het deel 'overzicht van de soorten'. In de oorspronkelijke uitgave werden ongeveer 530 plantensoorten beschreven; nu zijn het er maar liefst 1500, waarvan er meer dan 900 tot de Nederlandse flora kunnen worden gerekend. De overige 600 zijn sierplanten die bloembezoeken de insecten aantrekken. De planten zijn alfabetisch per familie gerangschikt, wat het voor leken gemakkelijker maakt om ze op te zoeken. Wat echter ongewijzigd is gebleven, zijn de snelle tabellen. Daardoor is er nu wel meer spanning ontstaan tussen de tabellen en het beschrijvende deel; slechts een fractie van de beschreven soorten zal rechtstreeks via een tabel kunnen worden opgezocht. Dat is jammer, maar liefhebbers van deze methode kunnen —voor de inheemse soorten— zoals hierboven vermeld in de *Veldgids Nederlandse Flora* terecht. De kleurenfoto's zijn grosso modo dezelfde als voorheen maar anders gerangschikt. Een belangrijke meerwaarde wordt geboden door de meegeleverde cd-rom —die bij mijn recensie-exemplaar wel steeds uit het

boek wilde vallen. Deze cd-rom gaat uitgebreid in op het beheer en wordt door 950 foto's ondersteund. Interessant is de database die alle 1500 in het boek beschreven soorten omvat en waarin op 130 zoektermen geselecteerd kan worden. Dit zijn lang niet alle botanische zoektermen maar slaan ook op zintuigplanten, gebruik van zintuigen, eetbaarheid, enz. 'Wettelijke bescherming' slaat zoals gewoonlijk uitsluitend op Nederland. Mijn oordeel? U krijgt zeer veel waar voor niet al te veel geld!

Koster, A. (2007) Plantenvademecum voor tuin, park en landschap, uitg. Fontaine Uitgevers, 's Graveland, in België verdeeld door Agora Uitgeverscentrum, Erembodegem, gebonden, 416 p., met cd-rom, ISBN 978 90 5956 172 4, prijs: € 34,90.

NIEUWS UIT DE PROVINCIES

ANTWERPEN EN VLAAMS-BRABANT

VERBROEDERING MET ONZE NEDERLANDSE ZUSTER-ORGANISATIE IN DE BEEKSE BERGEN.

Met 60 personen trokken CVN-cursusmedewerkers uit de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant in november met de bus naar de IVN-dag van onze Nederlandse zusterorganisatie in de Beekse Bergen bij Tilburg. Het werd een boeiende en ontspannende dag vol leuke ontmoetingen.

SLOTZITTING CURSUS NATUURGIDS MET... VLOOIENCIRCUS!

Op 6 februari vond op het landelijk secretariaat de slotzitting plaats van de cursus natuurgids Antwerpen ZOO 2007. Een van de 9 gediplomeerden was professionele clown Marc Goethals. Ter gelegenheid van deze gebeurtenis stelde hij zijn nieuwe vlooiencircus voor. Een ongewoon spektakel dat op veel bijval van de aanwezigen kon rekenen. Bedankt Marc!

Terwijl honderden gezinnen de Beekse Bergen doorkruisen, luistert een deel van het gezelschap aandachtig naar de toespraak van IVN-voorzitter Peter Rombouts (foto Paul Stryckers CVN).

(Foto Paul Stryckers CVN)

OOST-VLAANDEREN

30STE VLAAMSE ARDENNENDAG ZONDAG 27 APRIL 2008

Op de vernieuwde Vlaamse Ardenndag kan je dit jaar niet enkel als groep maar ook als individuele deelnemer komen. Je kan er proeven van een zeer ruime waaier aan activiteiten, die de natuur en het landschap in deze regio in de kijker plaatsen. Je kan kiezen uit diverse thematische wandelingen of een fietstocht. Er zijn natuurbeheerdemonstraties met paarden en tractoren, infostanden met levende 'vieze beesten', amfibieën, vogels, zoogdieren,... Een hoogtepunt wordt het loslaten van vogels uit het opvangcentrum. De Vlaamse Ardenndag vindt plaats in Domein de Ghellinck, Kortrijkstraat 70 te Wortegem-Petegem (nabij Oudenaarde). De centrale plaats is de grote tent midden in het domein, waar je kan eten en drinken en een keuze maken uit de activiteitenlijst. Het programma start om 14u met vrij vertrek voor de wandelingen en fietstocht tot 15u30. De demonstraties en infostanden kan je bezoeken vanaf 12u, de vogels worden vrijgelaten om 17u15.

Een organisatie van diverse lokale verenigingen. Meer informatie: Geert Carpels, RLVA, 055/ 20.72.65 of

*geert.carpels@rlva.be.
Gedetailleerd programma volgt op www.rlva.be.*

ZWALUWPAKKET EN —GIDS MAANDAG 5 MEI 2008.

De typerende levenswijze van de zwaluw is een dankbaar onderwerp om leerlingen te verbazen, enthousiasmeren en sensibiliseren. De termen wereldreiziger, metselaar en insectenbestrijder kan je niet aan elke vogel toekennen! Maar deze sierlijke kwetteraars staan onder druk: het aantal broedgevallen daalt de laatste jaren spectaculair. Tot voor kort bestond weinig didactisch materiaal om leerlingen met het leven van de zwaluw kennis te laten maken. Het Regionaal Landschap Schelde-Durme ontwikkelde daarom samen met vzw Durme en de Kaaihoeve een educatief pakket 'Zwaluwen op School'. Dit pakket informeert leerlingen uit het basisonderwijs over de zwaluw en sensibiliseert hen over de zwaluwproblematiek. Meer info over het pakket vind je terug op www.zwaluwenopschool.be. Uitgaan van de eigen waarnemingen van de leerlingen werkt enthousiasmerend, schept een band met het onderwerp en zal dus de verwerking van de leerstof bevorderen. We raadden de leerkrachten dan ook aan om bij gebruik van het lessenpakket

een klassikaal bezoek te brengen aan een kolonie boeren- of huiszwaluwen in de buurt. Dit gebeurt best onder begeleiding van een gediplomeerd 'zwaluwigids'. Als zwaluwigids begeleidt je de kinderen bij de waarneming. Je zorgt hierbij niet alleen voor een boeiend verhaal over de zwaluw, maar verzekert tevens een respectvolle omgang met de 'eigenaar' van de zwaluwkolonie én je draagt er zorg voor dat de zwaluwen zo weinig mogelijk verstoord worden tijdens het bezoek. Dat is allemaal niet zo vanzelfsprekend. Vandaar dat we samen met de landelijke gilden voor natuurgidsen en plattelandsgidsen een GRATIS korte eendaagse opleiding 'zwaluwigids' organiseren. Deze vindt plaats op maandag 5 mei 2008 van 8u30 tot 16u30 in de Parochiezaal van Oudegem - Dendermonde (Hofstraat 9).

Voor het detailprogramma en inschrijving: www.c-v-n.be, onder vervolgmodules of pieter.blonde@c-v-n.be of 03/226.02.91.

WEST-VLAANDEREN

WORKSHOP PROEVEN

Een natuurbelevensmoment om van te smullen. Heb je behoefte aan wat culinaire inspiratie? Wil je proeven van verse ingrediënten uit natuur en bos? Tijdens deze

lentewandeling/workshop genieten we van wat de natuur ons schaft. Kijken, voelen, horen en PROEVEN. Een tiental eenvoudige, maar lekkere, proevertjes worden tijdens de wandeling aangeboden. Natuurlijk krijg je nadien ook de receptjes mee. Je ziet en beleeft hoe een culinaire natuurwandeling in de praktijk verloopt. Verhalen over wijze kruidenvrouwen, bos- en watergeesten, geneeskruiden, heksenkruiden en magische natuur, maken deze wilde belevenis nog boeiender.

Waar: Bulkampsveld te Beernem, samenkomst op de parking Drie Koningen. Wanneer: donderdag 29 mei 2008 om 19.00 uur. Inschrijving verplicht: cvn.westvlaanderen@skynet.be of 050/82.57.26. Deelname in de kosten: € 8,00 p.p.

FOTOGRAFEREN VAN VOGELS

Woensdagavond 4 juni van 20u tot 22u in de bovenzaal van het sport- en cultuurcentrum De Valkaart (A. Rodenbachstraat te Oostkamp). Dit programma wordt gegeven door Miel Ferdinande.

Toegangsprijs: € 5,00. Inschrijving verplicht: cvn.westvlaanderen@skynet.be of 050/82.57.26.

ABONNEMENT CVN-KRANT

Een abonnement op de CVN-krant is in principe gratis. U moet u altijd aanmelden als abonnee, via mail, telefoon, fax of brief. We nodigen u wel uit om een vrijwillige bijdrage te betalen. Dit helpt ons niet alleen het tijdschrift maar ook de kosten te drukken. We zijn zo vrij om tweemaal per jaar een overschrijvingsformulier mee te sturen: in het eerste (maart) en derde (september) nummer. Dit gebeurt automatisch naar alle abonnees. Een formulier in september betekent niet dat u –mocht u dit wensen– nog niet zou betaald hebben... *Opgelet: betalen geldt niet als aanmelding voor een abonnement. Gelieve dit steeds te doen op de manier zoals hierboven aangegeven!*

INFO

CVN-LANDELIJK SECRETARIAAT:

Meir 44a 2000 Antwerpen
03/226.02.91, fax 03/233.59.97,
info@c-v-n.be
www.c-v-n.be

Stafmedewerkers:
Paul Stryckers, directie, redactie CVN-krant
paul.stryckers@c-v-n.be
Ilse Snoeck, administratie
ilse.snoeck@c-v-n.be
Stella Van Hofstraeten, ondersteuning vrijwilligers
stella@c-v-n.be
Ellen Vandenplas, IKZ, lokaal duurzaam beleid en EDO
ellen.vandenplas@c-v-n.be

CVN IN DE PROVINCIËS:

ANTWERPEN

Educatief medewerker: **Bea Verreet**
Meir 44a, 2000 Antwerpen
03/226.02.91
bea.verreet@c-v-n.be

LIMBURG

Educatief medewerker: **Petra Haesen**
CVN-Werkgroep Limburgse Natuurgidsen
Het Groene Huis, Domein Bokrijk, 3600 Genk
011/26.54.82
cvn.limburg@telenet.be

OOST-VLAANDEREN

Educatief medewerker: **Pieter Blondé**
Geen provinciaal secretariaat
055/33.54.49
pieter.blonde@c-v-n.be

VLAAMS-BRABANT

Educatief medewerker: **Christy Vanfraechem**
Villa Coremans, Gelrodeweg 2, 3200 Aarschot
016/35.30.96
christy.vanfraechem@c-v-n.be

WEST-VLAANDEREN

Educatief medewerker: **Ann D'Heedene**
Geen provinciaal secretariaat
050/82.57.26
cvn.westvlaanderen@skynet.be

KORT GENOTEERD

HANDLEIDING SPEEL- ZONES IN BOSSEN

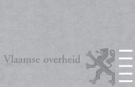
Tussen 2004 en 2006 begeleidde de Vereniging voor Bos in

Vlaanderen 9 gemeenten bij het realiseren van speelzones in bossen. Er werden plannen gemaakt voor de aanplant van nieuwe speelbossen en er werden speelzones in bestaande bossen gerealiseerd. Op basis van deze ervaringen heeft VBV een actiegerichte handleiding opgesteld. Ze beschrijft stap

Actiegerichte handleiding speelzones in bossen

de realisatie van speelzones in bossen stap voor stap
voor gemeentebesturen, jeugd- en milieuverenigingen, milieu- en jeugdraden

voor stap hoe gemeenten, jeugd- en natuurverenigingen samen kunnen werken aan de realisatie van speelzones in nieuwe of bestaande bossen. Er wordt stilgestaan bij de wetgeving, relevante subsidies, interessante contactadressen en handige publicaties.

Te verkrijgen zolang de voorraad strekt bij Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw, Geeraardsebergsesteenweg 267 te 9090 Gontrode, info@vbv.be, tel. 09/264.90.50. Ook te downloaden via de webstek www.vbv.be

GO4NATURE

Natuurpunt is al enige jaren partner in het project Go4Nature, dat tot doel heeft om jeugd en natuur dichterbij elkaar te brengen. Uit dit partnerschap is een publicatie ontstaan met daarin een heleboel tips en praktijkvoorbeelden van mogelijke samenwerkingsvormen tussen jeugd en natuur. Een mooie bron van inspiratie als je zelf wilt werken rond/met jongeren en natuur.

Meer info bij Valerie Kochuyt, beleidsmedewerker Natuurpunt, valerie.kochuyt@natuurpunt.be, tel. 015/29.72.35.

